

# Andrzej Zieliński

---

## Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 1989 r. III CZ 68

---

Palestra 35/5-7(401-403), 63-66

---

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## Z orzeczenia Sądu Najwyższego

## GLOSA do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 8 listopada 1989 r. III CZ 68/89\*

Teza głosowanego orzeczenia brzmi następująco:

Niedokonanie podziału majątku wspólnego nie stanowi przeszkody do dochodzenia przez każdego z byłych małżonków przeciwko osobie trzeciej roszczenia o wykup działki gruntu zabudowanego przez nich w czasie trwania małżeństwa ze środków stanowiących majątek wspólny. Uprawnienia tego nie wyłącza negatywne w tej chwili stanowisko jednego z byłych małżonków.

1. Stan faktyczny sprawy stanowiącej przedmiot powyższego rozstrzygnięcia przedstawia się tak:

Powódka Zofia O. wystąpiła z roszczeniem o wydanie orzeczenia zobowiązującego pozwanych Annę i Krzysztofa małżonków K. do złożenia oświadczenia o przeniesieniu na powódkę działki gruntu o powierzchni ok. 400 m<sup>2</sup> za stosownym wynagrodzeniem. Twierdziła w pozwie, że w czasie trwania małżeństwa z Zygmuntem O. małżonkowie wzniesli na nieruchomości stanowiącej własność Apolonii O. - matki byłego małżonka, budynek mieszkalny, a następnie gospodarzy i szklarnię. Małżeństwo Zofii O. z Zygmuntem O. zostało rozwiązane w 1984 r., a Zygmunt O. opuścił dotychczasowe wspólne miejsce zamieszkania. Powódka wraz z małoletnią córką nadal za-

mieszkuje w tym domu. Apolonia O. w 1984 r. całą nieruchomość, na której znajdują się wyżej opisane zabudowania darowała swojej zamężnej córce i jej mężowi, tj. pozwanym Annie i Krzysztofowi małżonkom K. Pozwani, jak twierdziła powódka, samowolnie zajęli budynek gospodarczy, rozebrali część szklarni oraz ogrodzenie, a ponadto zagrozdziili powódce wejście do budynku mieszkalnego. Z kolei pozwani małżonkowie K. zarzucili, że po stronie powódki i jej męża brak było dobrej wiary. Twierdzenia te poparł były mąż powódki Zygmunt O., który przystąpił do strony pozwanej w charakterze interwenienta ubocznego.

Sąd Rejonowy zobowiązał pozwanych, aby złożyli stosowne oświadczenie o przeniesieniu na powódkę współwłasności części tej nieruchomości, tj. 1/2 części działki za odpowiednim wynagrodzeniem. Rozpoznając sprawę na skutek rewizji obu stron i interwenienta ubocznego Sąd Wojewódzki w K. przedstawił w trybie art. 391 §1 k.p.c. do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Z kolei skład orzekający Sądu Najwyższego przedstawił składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego następujące zagadnienie prawne:

„Czy przed podziałem majątku wspólnego jeden z byłych małżonków

może wystąpić przeciwko osobie trzeciej z powództwem o wykup działki budowlanej przez nich w czasie trwania małżeństwa i ze środków stanowiących majątek wspólny (art. 231 §1 k.c.), gdy drugi z byłych małżonków zakwestionuje zasadność takiego żądania?"

Skład siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego podjął uchwałę przytoczoną na wstępie i nadał jej moc zasady prawnej.

2. W uzasadnieniu głosowanej uchwały Sąd Najwyższy słusznie rozważył dwa zagadnienia, a mianowicie:

1) stanu prawnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej,

2) zarządu przedmiotami majątkowymi, które były objęte wspólnością majątkową małżeńską.

3. W odniesieniu do pierwszego z tych zagadnień, tj. stanu prawnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, celowe wydaje się poczynienie następujących uwag.

Ustrój wspólności ustawowej powstaje *ex lege* od chwili zawarcia małżeństwa, chyba że małżonkowie wyłączyli go umownie.<sup>1</sup> W polskim prawie rodzinnym wspólność ustawowa jest współwłasnością łączną (bezzdzielową), o której mówi art. 196 §1 k.c.<sup>2</sup> Przepisy kodeksu cywilnego nie zawierają uregulowania współwłasności łącznej, stanowiąc w art. 196 §2 k.c., że współwłasność łączną regulują przepisy dotyczące stosunków, z których ona wynika. W przypadku wspólności ustawowej małżeńskiej przepisami tymi są przepisy k.r.o. (art. 31 i nast.). Różnica pomiędzy współwłasnością łączną, o której mówi przepis art. 196 k.c., a wspólnością ustawową polega na tym, że jej przedmiotem mogą być nie tylko rzeczy, a więc przedmioty materialne (art. 45 k.c.), ale również prawa majątkowe (art. 31 i 32

k.r.o.), a zatem także takie prawa jak najem, dzierżawa, wierzytelność itp.<sup>3</sup>

Cechą charakterystyczną wspólności majątkowej małżeńskiej jest jej strona podmiotowa, gdyż jej podmiotami mogą być tylko małżonkowie. Wspólność majątkowa małżeńska trwa aż do chwili ustania lub unieważnienia małżeństwa albo wyłączenia jej przez umową majątkową małżeńską lub zniesienia wspólności przez sąd. Skutki ustania wspólności ustawowej uzależnione są od przyczyny, która stała się podstawą jej ustania.

Dla celów niniejszej glosy istotne znaczenie ma wypadek ustania wspólności za życia małżonków. Zgodnie z art. 42 k.r.o., od chwili ustania wspólności ustawowej stosuje się odpowiednio do majątku, który był nią objęty, przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, z zachowaniem przepisów art. 43 - 46 k.r.o. Powyższe oznacza, że majątek wspólny podlega od tego momentu reżimowi przepisów o współwłasności ułamkowej (art. 195 - 221 k.c.), która obejmuje wszystkie przedmioty i prawa majątkowe, objęte dotychczas wspólnością ustawową. Mając na uwadze przepis art. 35 k.r.o. należy uznać, że przepis art. 42 k.r.o. dotyczy stosowania przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych zarówno do udziału w całości majątku wspólnego, jak i w poszczególnych jego składnikach.<sup>4</sup> Należy przy tym pamiętać, że przepis art. 42 k.r.o. jest typowym przepisem odsyłającym, gdyż mówi o „odpowiednim” stosowaniu przepisów o współwłasności.

W rezultacie powyższych rozważań należy dojść do wniosku, że przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych nie tyle *m o g ą* - jak konkluduje to Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały - *il e m u s z ą* być stosowane odpowiednio do majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską od chwili ustania tej wspólności.

4. Roszczenie z art. 231 §1 k.c. stanowi niewątpliwie prawo majątkowe objęte wspólnością ustawową w rozumieniu przepisów art. 31 i 32 k.r.o., do którego, po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, mają zastosowanie przepisy art. 195 i nast. k.c. w związku z art. 42 k.r.o.

W tym miejscu rozważenia wymaga kwestia dysponowania roszczeniem z art. 231 §1 k.c. przez byłego małżonka po ustaniu wspólności ustawowej, a przed dokonaniem podziału majątku dorobkowego małżonków.

Zgodzić się należy ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, według którego realizacja uprawnienia z art. 231 §1 k.c., jako czynność zachowawcza, należy do czynności zwykłego zarządu i każdy z małżonków może tego uprawnienia dochodzić zgodnie z art. 209 k.c. Natomiast zastrzeżenia budzi wyrażony przez Sąd Najwyższy pogląd, iż nawet przy ujawnionym sprzeciwie drugiego współwłaściciela (b. małżonka), drugi z nich może dochodzić tego roszczenia, gdyż nabyta z mocy orzeczenia sądowego przez jednego z b. małżonków nieruchomości stanowiąc będzie - podobnie jak pozostałe składniki majątku wspólnego - przedmiot współwłasności w częściach ułamkowych. Wydaje się bowiem, że ujawniony sprzeciw współwłaściciela (b. małżonka) ma zasadnicze znaczenie. W myśl art. 209 k.c. współwłaściciel, który dokonuje czynności zachowawczych, wprawdzie występuje we własnym imieniu, ale w interesie swoim oraz pozostałych współwłaścicieli, działając zgodnie z ich domniemaną wolą. Jednakże uznać należy, że, jak to ma miejsce w niniejszej

sprawie, jeden z b. małżonków nie może realizować roszczenia windykacyjnego, przysługującego drugiemu b. małżonkowi (współwłaścicielowi) wbrew jego woli.<sup>5</sup> Wyrok zobowiązujący do przeniesienia własności nieruchomości na podstawie art. 231 §1 k.c. musiałby opiewać na oboje b. małżonków, z których jeden się temu sprzeciwia. Oboje b. małżonkowie są współwłaścicielami prawa majątkowego, jakim jest roszczenie z art. 231 §1 k.c. Dlatego też nie można się zgodzić z poglądem wyrażonym w głosowanej uchwale, że art. 209 k.c. stanowi wyjątek w stosunku do art. 201 k.c. Powyższe nie oznacza zniweczenia możliwości dochodzenia roszczenia z art. 231 §1 k.c. przez jednego z b. małżonków, przy sprzeciwie drugiego b. małżonka. W takiej bowiem sytuacji, wbrew pogładowi Sądu Najwyższego, b. małżonek - na podstawie przepisu art. 201 zd. 2 k.c. powinien zwrócić się do Sądu z żądaniem upoważnienia go do wytoczenia powództwa z art. 231 §1 k.c. Dobro rodziny powinno skłaniać Sąd do udzielenia takiego upoważnienia.

5. Konkludując, uważam, że zdanie pierwsze głosowanej uchwały zasługuje na pełną aprobatę. Natomiast zdanie drugie brzmiące: „Uprawnienia tego nie wyłącza negatywne w tej kwestii stanowisko jednego z byłych małżonków” powinno być uzupełnione stwierdzeniem: „pod warunkiem uzyskania przez małżonka dochodzącego roszczenia z art. 231 §1 k.c. upoważnienia Sądu w trybie art. 201 zd. 2 k.c.”.

*Andrzej Zieliński*

#### PRZYPISY

\* Orzeczenie opublikowane w OSPiKA 1990 r., z. 11-12, poz. 364 (zasada prawna).

1 J. Ignatowicz: Prawo rodzinne, zarys wykładu, 1987, s. 80; A. Dyonia: Ustawowy ustrój majątkowy małżeński, 1985, s. 193; J. S. Piątkowski: [w:] System prawa rodzinnego i opiekuńczego, praca zbiorowa, 1985, s. 326.

<sup>2</sup> S. Breyer, S. Gross: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, komentarz, 1975, s. 134; J. Ignatowicz: op. cit., s. 81; S. Szer: Prawo rodzinne, 1966, s. 113; A. Dyoniak: op. cit., s. 193; S. Grzybowski: Prawo rodzinne, zarys wykładu, 1980, s. 92; F. Zedler: Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków, 1976, s. 67;

J.S. Piątkowski: op. cit., s. 329. Autor ten jednak uważa używanie pojęcia współwłasności łącznej w odniesieniu do wspólności ustawowej za nieściśle, gdyż obejmuje ona nie tylko własność rzeczy, lecz również inne prawa majątkowe; por. też A. Wąsiewicz: Powstanie, istota i zniesienie współwłasności ułamkowej, 1965, s. 206 i nast.

<sup>3</sup> A. Wąsiewicz: Formy własności, ich istota, NP 1969, nr 11-12, s. 1679; J.S. Piątkowski: op. cit., s. 331; S. Gross: Stosunki majątkowe między małżonkami, NP 1966, nr 10, s. 1374.

<sup>4</sup> J.S. Piątkowski: op. cit., s. 481; S. Breyer, S. Gross: op. cit., s. 213; K. Rzonca: Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19.XII.1973 r., OSPiKA 1975, poz. 165, s. 311; por. też orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 1962 r., OSNCP 1964, poz. 2 (zasada prawna).

<sup>5</sup> Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1960 r. I CO 16/60, OSPiKA 1961, poz. 196.